

SOPONYAI DÓRA

A DIGITÁLIS TÖRTÉNETMESÉLÉS MÓDSZERÉNEK HASZNÁLATA ÉS TAPASZTALATAI A MENTORI, SZAKTANÁRI MUNKÁBAN SERDÜLŐKORI KOROSZTÁLYNÁL

Az alkotás az ember sajátossága. Az alkotás lehetővé teszi bonyolult események, komplex érzelmek, megértendő történések szimbolikus ábrázolását és élményszerű rekonstrukcióját. A nyersanyaggal való játék és az alkotás során a belsőben zajló folyamatok és tartalmak kivetítése fokozatosan kialakíthatja az érzelmek reális egyensúlyát (Case, 1995).

Az elmúlt öt évben középiskolás kiscsoportokkal készítettem digitális történeteket. Összesen 28 mű készült el. Jelen tanulmány tárgyát ezeknek a történeteknek az elemzése képezi. A diákok történetei között voltak mélyebb, és voltak felszínebb elbeszélések is. Tapasztalataim alapján a digitális történetmesélés módszere¹ alkalmas arra, hogy bizalmi légkörben a serdülő korcsoportú fiatalok kritikusan és autentikusan reflektáljanak a saját identitásukra, illetve identitáskereső folyamataikra. Az önreflexió segítheti őket a kamaszkori identitáskrizissel való megbirkózásban. Ezen feltételezések bizonyítására kvalitatív vizsgálatot végeztem a digitális történeteken.

A történetek készítőinek nevét megváltoztattam.

MCADAMS ÉS AZ ÉLETTÖRTÉNETEK. ERIK ERIKSON SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSI MODELLJE – NORMATÍV ÉS ACCIDENTÁLIS KRÍZISEK

McAdams (1985) szerint az élettörténet olyan események időbeli sorozatából áll, amelyeket az egyén szervez és értelmez annak érdekében, hogy koherens önérzetet teremtsen.

Elméletében az egyén élettörténete négy elemből tevődik össze. Nukleáris epizódok (fontos életesemények), imágók (kép, énkép), ideológiai háttér (a kontextus, amiben az egyén létezik) és egy generatív forogatókönyv alkotja a történetet (Péley, 2002b).

Erik Erikson (1991) epigenetikus személyiségfejlődési modelljében az emberi életet különböző szakaszokra osztotta, amelyekhez eltérő fejlődési lépések, és ezek eléréséhez különböző feladatok kapcsolódnak.

A serdülők olyan életszakaszban vannak, amikor a válság alapélményük. És miközben próbálják összerakni magukat, az ő életükben is bekövetkezhetnek véletlen krízisek. Ez a zűrzavar és küzdelem időszaka, amelyet a kamaszok átélnek a gyermekkorból a felnőttkorba való átmenet során. Míg a véletlenszerű válságok és az identitásválságok természetükben eltérőek, mindkettő jelentős hatással lehet az egyén mentális és érzelmi jólétére.

A történetek vizsgálatakor ezeket az elméleteket vettem alapul.

A DIGITÁLIS TÖRTÉNETMESÉLÉS

A digitális történetmesélés olyan IKT eszközöket alkalmazó, a hagyományos történetmesélést alapul vevő módszer, amelynek során egyszerű technológiahasználat segítségével bárki elmesélheti élettörténetét, feldolgozhat tanulási tartalmakat, illetve kifejezheti magát (Lanszki, 2015/a, 80). A digitális történetmesélés digitális eszközöket és multimédiás elemeket, például hangot, videót, képeket és szöveget együttesen használ a történet elmesélésére. A történetmesélés hagyományait a modern technológiával ötvözi, hogy személyes narratívákat hozzon létre, amelyek megoszthatók szélesebb közönséggel (Lambert, 2013, 37–38).

ÉLETTÖRTÉNETI ELEMÉK A DIGITÁLIS TÖRTÉNETEKBE MCADAMS ELMÉLETE ALAPJÁN

Álljon most itt egy-egy példa a fent említett elméletekre.

„Könnyebb volt így, mint direkt magamról beszélni”. Az élettörténet ideológiai háttéreleme

Az élettörténet kerete az egyén kulturális és történelmi kontextusa, amelyben az egyén megkonstruálja élettörténetét. Viszonyítási pontja a család, a közösen képviselt értékrend. Az egyén átveheti, részben vagy egészben elutasíthatja, de mindenképpen hat rá történelmi környezete. A transzgenerációs pszichológia egyenesen azt állítja, hogy azoknak az egyéneknek az esetében, ahol ők maguk nem voltak áldozatok, de előfordult háború, öngyilkosság stb., mégis mutatják a traumatizáltság tüneteit. Az utódok örökölték az előző generációk traumáit, mivel a családon belül sokszor hibásan működő interakciós példák alakulnak ki (Danielli, 1988, Koltai, 2001). A kulturális, társadalmi előzmények ismerete tehát fontos építőkö a személyiség megalkotásában.

A következő elbeszélés családi történetet, értékrendet mesél el.

„I” története

„I” alsóbb éves, egyéni látásmódja és sajátos humora van, aki a történetén rengeteget munkálkodott. Az elkészült mű hosszu is lett, és két, „I” számára nagyon fontos gondolatkört is feldolgozott. A fiatal ezek egyikét sem volt hajlandó elengedni a közös beszélgetés során, pedig a szöveg véglegesítésekor ezt tanácsoltam neki. Így végül mindkét téma bekerült a végső verzióba, amelyben „I” egy lövöldözős számítógépes játékot játszva elmélkedik arról, hogy mennyire illogikusak a

¹ A digitális történetmesélés produktuma általában egy narrált videó, amelyet bármilyen eszközzel el lehet készíteni.

felnőttek, amikor a történelem ismeretének fontosságáról beszélnek, miközben máskor azt hajtogatják, „felejsd el a múltat”. A gondolatkör eljut egészen az ősök személyes történetének feldolgozásáig. „I” a videóban teszi fel a kérdést, vajon hová jutott volna a család, ha az első világháború alatt az ükszülőkkel nem történnek meg a háborús szörnyűségek, és mi történt volna, ha a nagypapa sikeresen menekül el az országból. „I” konklúziója ez: „Mindenki különleges, és különös, hogy a múlt hogyan alakította a jelent.

„I” keresi, mit honnan örökölt, foglalkoztatja a „mi lett volna, ha?” kérdése. Lényeges volt számára, hogy megkérdőjelezhesse a felnőttek logikáját, és értékelje azok múltbéli döntéseit is. Kereste magát és jövőjét a történetekben.

„Ami többet rejt magába, mint aminek látszik...” Imágó: Testkép, énkép, másokról alkotott vélemény

Testképek, énképek határozzák meg azt, hogy egy személy hogyan gondolkodik magáról. Ezt eseményekből, személyek viselkedéséből alapján alakítja ki az egyén. A következő történetben „N”, egy 18 éves fiú testképnek alakulásáról olvashatunk.

„N” története

„N”, a szétszórt, kedves fiatal hihetetlen intenzitással „pörgött rá” a feladatra. Ő volt az első, aki kész lett vele, és minden szkepticizmusom elszállt („összecsapta...”), amikor leültem mellé először megnézni az anyagot. A humoros, trendkövető, a trashvideók stílusában megfogalmazott képek mögött komoly, testtel kapcsolatos és magánéleti krízisek bontakoztak ki egy valaha duci és boldogtalan kissrácra, aki többször is talpra állt. „Az én történetem az életem egy nagyon fontos részéről szól, mert nagyban meghatározta azt, aki ma vagyok. Mivel viccesre akartam csinálni, és így is akartam elmagyarázni, sokkal könnyebben tudtam ezekre visszagondolni, még ha akkor ezek a dolgok nagyon nehezek is voltak. Adott a projekt, mégpedig azt a rávilágítást, hogy a dolgok valamennyire nehezek is éppen, és bármennyire kilátástalan, ha kilábalunk belőle, mennyire semmisnek tud tűnni az aktuális problémánk mellett” – írta a nehéz körülmények között élő, alig nagykorú fiatal eddigi élete összegzéséeként. Akkor még csak alig 18 éves volt, sok kudarcral, sikerrel, 9. évfolyamosként. Amikor megkérdeztem tőle, művészeti alkotásnak tartja-e a videóját, ezt felelte: „Én nem mondanám művészeti alkotásnak, inkább csak egy poénnak, ami többet rejt magába, mint aminek látszik...”

Nukleáris epizódok – történések, amik megváltoztatták a serdülőt

McAdams élettörténetének harmadik elemét a nukleáris történetek adják. A következőkben olyan történet következik, amelyik egy a film készítője számára jelentős életeseményt dolgoz fel. Többségében ezekben a történetekben megjelent az is, hogy készítője hogyan tudta lezárni magában az adott történéseket.

Márta

Márta digitális története lírai alkotás: hangulatokkal dolgozik, képeinek szimbolikája megrendítő. Azelőtt soha nem beszélt az őt ért sokkról. Ő volt az, aki egyoldalas kísérőszöveget mellékelte nekem a videóhoz, amiben egyes képek, metaforák szimbolikáját megmagyarázta nekem – fontos volt számára, hogy értem, mit miért csinál. Felesleges volt: a képeinek szimbolikája egyetemes, emberi. A videó minden pillanata tökéletesen átgondolt, felépített, érthető. Az alkotás jó alkalmat teremtett arra, hogy Márta megtörje a csendet – és segítséget kérjen.

A fenti történetben traumák, olyan véletlen krízisek jelennek meg, amelyek felforgatták a serdülő mindennapjait. A művészeti alkotás, azaz a történet írása és képek megalkotása hozott segítséget a személy számára. Erről a diák maga számolt be a záró visszajelzések alatt.

Amikor a hiány a tükör

A következő esetben nem, vagy az eredeti ötlethez képest leegyszerűsítve készült el a digitális történet. Amiért mégis fontosnak tartom ezt a példát ide beemelni, annak az oka, hogy a projekt lezárásakor a feladat nem teljesítésének okait elemezve vissza tudtam tükrözni olyan meglátásokat, amik elgondolkodásra készítették a diákokat, megmutatva nekik az érési folyamatban való elakadását.

Bogi

Bogi kiemelkedően tehetséges volt, gyorsan haladt a szakmai tanulmányaival, képeiben a szép kompozíción túl ott volt valami többlet. Amikor a csoportból többen úgy döntöttek, megpróbálják az egyetemi felvételt, Bogi láttuk a leginkább esélyesnek közöttük. De ő a felkészítés utolsó pillanatában visszatáncolt, nem jelent meg a felvételin. Bogi maradt nálunk. A következő tanévet beszélgetésekkel, célorientációval, mentori alkalmakkal kezdtük. Közös próbáltunk megfogalmazni új célokat a képzés utáni időszakra, hogy annak tükörében minél hatékonyabban töltse az iskolában az utolsó évet. De Bogi minden közösen kitalált irány, ötlet mögül kihátrált, megtorpant, hátrított. Az ő digitális történetének először csak az első írásos vázlatát olvastam: szíven ütött. Életének nagy időszakát ölelte fel a történet, sok megrendítő részlettel és szállal.

Legközelebb a bemutatón láthattam az immár kész anyagot. Bogi szabadkozott: elbeszélte, mennyire nyomasztotta őt a feladat, mennyire nehezére esett saját magát megfogalmaznia, mennyire unalmasnak tartja a végső történetet, amivel így nem is tudott azonosulni. Bogi nem lépett tovább. Az eredeti történetből

kikerültek az érzelmileg legmeggrázóbb részletek, a képileg szépen megkomponált, végig a részletekkel játszó sztori leginkább abbamaradt.

Csak amikor a bemutatón végignéztem a végső történetet, lepott meg a felismerés, mennyire ugyanezeket a köröket futjuk újra együtt. Ezt a zárókörben megfogalmaztam, a megállapítás Bogit is szíven ütötte. Akkor megfogadta, hogy továbblép. Mikor legutoljára hallottam felőle, ismét tanult.

A FELVÉTELIRE MEGFOGALMAZOTT ÖNIDENTITÁS

Oktatói gyakorlatom alatt több történet felvételre készült. Az alkotók minden film esetében 19-21 éves fiatalok voltak, a fiatal felnőttkor küszöbén. Ezek a munkák már nem identitáskereső kamaszokat mutatnak, hanem céllal és elképzelésekkel rendelkező fiatal felnőtteket, egész élettörténetekkel, énképpel, kialakult ideológiai háttérrel és generális forgatókönyvekkel.

„A” története

„A”-val több évig mentorként is együtt dolgoztunk, de ő nem kérte sem a szakmai, sem a mentori segítségemet, a kötelező beszélgetéseket folytattuk többnyire. Az első alkalom, amikor hozzám fordult, a felvételi anyagok elkészítése volt. Nem akart írni magáról, húzta a feladatot, mondatai klisék voltak, nem jutott önmagához közelebb. Azt javasoltam neki, keressen egy irodalmi szöveget, ami megmutatja őt. Mutassa meg magát mások szavain keresztül. Karinthy Frigyes *A cirkusz* című novelláját választotta. Megszerkesztettük, megkértük egy társát, hogy mondja fel, „A” pedig nagy titokban – és mesterien – felvette a snittek az otthonában. Az utolsó kép, amin egy bohóc sminkben dacosan a kamerába néz, visszaadja azt a zárkózottságot és eltökéltséget, amivel „A” működött. A videó az első lépcső volt az operatőri szak felé, ahová „A” felvételt nyert.

ÖSSZEFOGLALÁS

A 22 vizsgált történetből azok jelentős részében olyan krízisek jelennek meg, amelyek nem valamilyen váratlan, elháríthatatlan, az egyén életét jelentősen befolyásoló esemény következtében jelentkeznek, hanem az identitáskeresőkhöz köthetők. Véletlen krízisek hét történetben fordulnak elő, traumák ebből négy történetben körvonalazódtak. A krízisek a történetek döntő többségében tetten érhetőek voltak, csupán három történet nem fogalmazott meg valamilyen kételyt, konfliktust. Az önreflexió pedig segítheti a diákokat a kamaszkori identitáskrízissel való megbirkózásban.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Bailin, Emili (2012): The power of digital storytelling. TEDxSoleburySchool. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jA2cTZK9hzw> (Letöltés ideje: 2023. március 5.)
- Bredács Alice (2019): A pozitív pedagógia fejlesztési területei a pszichológiai immunkompetencia és a reziliencia fogalmainak tükrében. *Parlando*, (119) 3., osz. nélkül. URL: <https://www.parlando.hu/2019/2019-3/BredacsAlice.pdf> (Letöltés ideje: 2023. március 26.)
- Bredács Alice és Kárpáti Andrea (2012): A 14–16 éves művészeti képzésben részesülő tanulók pszichológiai immunkompetenciája és ennek integrációja a művészeti neveléssel. *Magyar Pedagógia*, (112)4., 197–219. URL: http://www.magyarpedagogia.hu/document/1_Bedacs_MP1124.pdf (Letöltés ideje: 2023. március 26.)
- Bredács Alice és Takács Kira (2020): A stresszel való megküzdőképesség fejlesztése az iskolában a reziliencia és a pszichológiai immunitás eszközeivel. *Iskolakultúra*, 30(3), 62–84. <http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/33037>
- G. Soponyai Dóra (2019): „Tanulok embernek lenni” – Digitális történetmesélés a Zöld Kakasban. *Új Pedagógiai Szemle*, (69)1–2., 4458. URL: https://folyoiratok.oh.gov.hu/sites/default/files/journals/upsz_2019_1_2_online.pdf URL: 2022. október 24-i megtekintés
- Görgőy Rita (2015): Élettörténet és identitás. *Kultúra és közösség*, (6)3., 512. URL: <http://real-j.mtak.hu/11485/4/KEK201503.pdf> (Letöltés ideje: 2023. március 26.)
- Habermas, T. and Bluck, S. (2000): Getting a life: The emergence of the life story in adolescence. *Psychological Bulletin*, (126)5., 748–769. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/10989622/> 2023. március 16-i megtekintés
- Jorstad, J. (2013): Digital storytelling - changing people, perceptions, and lives. TEDx Talks videó. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QhJDUiQ9EzY> 2023. március 5-i megtekintés
- Lambert, Joe (2013): Digital storytelling: capturing lives, creating community. Joe Lambert. 4th edition. Routledge. London, 602–691.
- Lanszki Anita (2015a): A digitális történetmesélés relevanciája a tanárképzésben. In: Falus Iván (szerk.): *Felkészülés a pályára, felkészülés az életre*. Líceum Kiadó, Eger. 8997.
- Lanszki Anita (2016): Digitális történetmesélés és tanulói tartalom(re)konstrukció. *Új Pedagógiai Szemle*, (66) 3–4., osz. nélkül. URL: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/digitalis-tortenetmeseles-es-tanuloi-tartalomrekonstrukcio> 2023. március 26-i megtekintés
- Lanszki Anita (2021): A digitális történetmesélés etikai és jogi vonatkozásai. *Pannon Digitális Pedagógia*, (1)1., 115. URL: <https://padipe.mftk.uni-pannon.hu/index.php/pdp/article/view/32> (Letöltés ideje: 2023. március 27.)
- Lanszki Anita (szerk) (2017): *Digitális történetmesélés a nevelési-oktatási folyamatban*. Líceum kiadó, Eger. URL: http://www.hermantudaskozpont.hu/upload/files/letoltheto/Digitalis_toertenetmeseles_a_nevelesi-oktatasi_folyamatban.pdf (Letöltés ideje: 2023. március 26.)
- McAdams, D. P. (2001): The psychology of life stories. *Review of General Psychology*, (5)2., 100122.
- McAdams, D. P. (2011): Narrative identity. In: S. J. Schwartz, K. Luyckx, & V. L. Vignoles (Eds.) *Handbook of identity theory and research*. Springer Science + Business Media. 99–115.
- McLean, K. C., Pasupathi, M., and Pals, J. L. (2007): Selves Creating Stories Creating Selves: A Process Model of Self-Development. *Personality and Social Psychology Review*, 11(3), 262–278.
- Michael Col, Shelia R. Cole (2016): *Fejlődéslektan*. Osiris kiadó Budapest. 599690.
- N. Kollár Katalin Szabó Éva (2004): *Pszichológia pedagógusoknak*. Osiris tankönyvek.
- Pléh Csaba (2012): Narratív szemlélet a pszichológiában: az elbeszélés mint átfogó metateória. *Iskolakultúra*, (22)3., 324. URL: http://real.mtak.hu/56669/1/EPA00011_Iskolakultura_2012_03_003-024.pdf (Letöltés ideje: 2023. március 26.)
- Rogers, Carl (2019): *Valakivé válni. A személyiség születése*. Budapest, SHL Könyvek.
- Szabó Hangya Lilla, Jámbori Szilvia, Gál Zita, Kasik László és Fejes József Balázs (2019): Serdülők és fiatal felnőttek identitása az önértékelés és a társas támogatás függvényében. *Iskolakultúra*, (29)6., 36–48. URL: <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/31877> (Letöltés ideje: 2023. március 26.)
- Tari Annamária: A Z-generáció a közoktatásban. Országos köznevelési konferencia (2014. szeptember 23. Budapest) előadásai videó. – Menedzser Praxis Kft. [menedzserpraxis.hu URL: https://www.youtube.com/watch?v=XLolPx4lbOQ](https://www.youtube.com/watch?v=XLolPx4lbOQ) (Letöltés ideje: 2023. március 26.)